

Kiusamise ja vägivalla ennetamise ning juhtumite lahendamise põhimõtted Tõrvandi Koolis

1. Aluspõhimõtted

Kiusamine on tahtlik ja korduv käitumine, mille eesmärk on teisele haiget teha või teda halvasti tunda panna olukorras, kus kannatajal on raske end kaitsta (nt füüsiline jõud, sotsiaalne staatus, vanus). Kiusamine võib olla:

- varjatud (ignoreerimine, tõrjumine)
- verbaalne (solvamine, halvustamine)
- füüsiline (lökkamine, löömine)
- küberkiusamine (internetis või sõnumites)

Kiusamise tuvastamisel kasutab kool Dan Olweuse mudelil põhinevat skaalat, HARNO ja Kiusamisvaba Kooli põhimõtteid.

Olweuse mudeli põhielemendid ja tasandid:

- Individuaalne tasand: Sekkumised on suunatud kiusajatele, ohvritele ja nende vanematele, et tagada kiusamiskäitumise lõppemine ja ohvri toetamine.
- Klassi tasand: Kiusamise vastu kehtestatakse kindlad reeglid, viiakse läbi regulaarseid klassikoosolekuid ja kaasatakse õpilasi.
- Kooli tasand: Kogu kooli hõlmavad tegevused, nagu järelevalve vahetundides ja teavitustöö.

Vägivald on tahtlik teisele kahju tekitamine (füüsiline või vaimne), mis võib toimuda ka üksikjuhtumina.

Agressiivsus on oma võimu või tunnete väljendamine ründaval ja kellelegi kahju tegeval moel. Agressiivne käitumine võib olla nii verbaalne (karjumine, sõimamine, vägivallaga ähvardamine), destruktiivne (uste paugutamine, asjade lõhkumine, sülitamine) kui füüsiline (kriimustamine, lökkamine, löömine).

Sekkumine on kiusamise, konflikti ja vägivalla (sh agressiivsuse) puhul erinev. Kui kiusamise puhul on oluline teavitada kiusamisjuhtumist kõiki lastevanemaid ja õpetajaid, siis konflikti korral ei ole kõikide lastevanemate informeerimine enamasti vajalik, sest tegemist pole süsteemse ja korduva probleemiga.

2. Turvalise koolikeskkonna kujundamine

Koolis kujundatakse sotsiaalselt, vaimselt ja füüsiliselt turvaline õppekeskkond ning ennetatakse turvalisust ohustavaid olukordi.

Õpilasi tuleb kaitsta nii nende enda, koolitöötajate, kaasõpilaste kui ka kooli sattuvate teiste inimeste eest (nt teine lapsevanem, võõras). Koolis ei tolereerita kiusamist ega vägivalda üheski vormis. Ohu realiseerumisel reageeritakse kohe, vajadusel kaasatakse pädevad organid väljastpoolt (politsei, kiirabi, lastekaitse).

Turvaline füüsiline keskkond tähendab, et:

- füüsiline koolikeskkond on kujundatud vastavalt (nt võõrad ei pääse majja, ruumid on valgustatud, õpilaste juurdepääs teatud ruumidesse on piiratud);
- kehtestatud on käitumisnormid, mis ennetavad ja taunivad vägivalda ning kiusamist (kodukord, klassireeglid, kokkulepped ja väärtused);
- tagatud on õpilaste järelevalve koolimajas ja päevakavaga kehtestatud õuevahetunnil vastava graafiku alusel;
- kool konfiskeerib esemed ja ained, mis on koolis keelatud või millega võib seada ohtu enda või teiste turvalisuse või mis on kohandatud vara rikkumiseks või hävitamiseks;
- vajadusel viiakse läbi turvakontroll vaatlemise ja kompimise teel ning vaadatakse läbi õpilase esemed.

Turvalise vaimse keskkonna kujundamine tähendab, et:

- väärtustatakse turvalist ja lugupidavat suhtlemist;
- tegeletakse süstemaatiliselt õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamisega (klassijuhatajatunnid ja klassiüritused, sotsiaalpedagoogilised tunnid, Sipelgate Salaselts, tugispetsialistide kaasamine);
- märgatakse õpilase individuaalsust (individuaalsed ja grupivaatlused, arenguestlused, tugiteenuste rakendamine);
- hoitakse fookuses distsipliini ja tunnirahu (VEPA meetodika, tunnivaatlused, SPLO);
- arendatakse koolitöötajate pädevusi (sisekoolitused ja väliskoolitused).

Koolis töötavad pädevad ja kvalifitseeritud tugispetsialistid ja õpetajad. Kogu kooli puudutavatesse ennetus- ja sekkumistegevustesse kaasatakse kõik kooli töötajad.

2. Ennetustegevus

2.1. Selged reeglid ja väärtused

- Koolil on kehtestatud käitumisreeglid, mis keelavad kiusamise ja vägivalda.
- Üheselt mõistetavad ootused õpilaste ja täiskasvanute käitumisele on esitatud kooli kodukorras. Kodukord on täismahus kättesaadav kooli veebilehel.
- Kodukorra põhjal koostatakse Tõrvandi Kooli õpilase hea tava ja Tõrvandi Kooli töötaja hea tava. Õpilase hea tava esitatakse prinditult igas klassis, õpetajatele ja töötajatele õpetajate toa stendil või asjakohases tööruumis.
- Kodukorda tutvustavad õpilastele õppeaasta alguses ja edaspidi vajadusel klassijuhtajad, lapsevanematele tutvustatakse kodukorda sügisesel üldkoosolekul, koolitöötajatel õppeaasta algul toimuval töökoosolekul.

2.2. Teadlikkuse tõstmine

- Klassides või väiksemates gruppides toimuvad sotsiaalsete oskuste tunnid, mida viib läbi sotsiaalpedagoog ja/või psühholoog.

- Igal nädalal toimub klassijuhatajatund, mille raames arendatakse ka klassi kui sotsiaalse grupi suhteid, õpitakse kiusamist märkama, ära tundma ning sellele reageerima. Eraldi rõhk pannakse pealtvaatajate rollile – õpilasi suunatakse mitte toetama kiusamist ning märkama oma mõju grupis.
- Klassijuhtimise ja sotsiaalsete oskuste arendamiseks kasutatakse erinevaid meetodikaid (nt VEPA, SPLO).
- Vanematele on kooli veebilehel kättesaadavad kooliturvalisusega seotud materjalid ning korraldatakse koolitusi ja infopäevi.
- Kool kogub regulaarselt tagasisidet (nt küsitlused õpilastele, õpetajatele, lapsevanematele) ning kasutab seda teadlikkuse tõstmise tegevuste arendamiseks.

2.3. Turvalise füüsilise keskkonna kujundamine

- Koolis on tagatud järelevalve tundide ajal, vahetundidel koolimajas sees ja päevakavaga kehtestatud õuevahetunnil kooli territooriumiga määratletud alal.
- Peale kooli poolt korraldatud tegevuste lõppu (õppetunnid, ringid, pikapäevarühm, kooli poolt korraldatud sündmus) läheb õpilane koju, sest koolimajas ja selle ümbruses (sh mänguväljakud, staadion) kooli poolt korraldatud järelevalvet ei ole.
- Kokku on lepitud selge liikumiskorraldus (nt liikumisteed, vahetundide reeglid).
- Loodud on turvalised puhke- ja ajaveetmise võimalused (nt olemas on mänguvahendid õues, puhkenurgad koolimajas).
- Koolis töötavad tugispetsialistid ja õpilasi julgustatakse nende poole pöörduma.
- Õpilased teavad, kus asuvad kantselei ja õpetajate tuba ning et mure korral võib alati sinna pöörduda.
- Töötajaid koolitatakse sekkumiseks füüsilise ja verbaalse vägivalla olukordades.
- Tehakse koostööd väliste partneritega (nt piirkonnapolitsei, lastekaitse), et ennetada ja lahendada turvalisusega seotud juhtumeid.
- Kogutakse ja analüüsitakse regulaarselt infot juhtumite ja riskikohtade osas ning vajadusel muudetakse keskkonda või korraldust.

2.4. Positiivse käitumise toetamine

- Toetatakse klassi ühtekuuluvust ja koostööd läbi teadvustatud tegevuste (nt ühised tegevused ja õppekäigud, koostööoskusi arendava tegevused ainetundides).
- Tähelepanu suunatakse sellele, mida soovitakse rohkem näha, mitte ainult probleemidele.
- Positiivne tagasiside on konkreetne, vahetu ja siiras. Märatakse nii väikseid kui suuri edusamme.
- Positiivne märkamine on järjepidev ja kogu koolipere ühine praktika. Usume, et mida märgatakse, seda tekib juurde.

3. Kiusamisjuhtumi käsitlemine

3.1. Teavitamine

- Inimeste turvalisust ohustavatest olukordadest (kiusamine, vägivald) on kohustatud teada andma kõik kooliga seotud inimesed (õpilased, töötajad, lapsevanemad). Turvalisust ohustavad olukorrad võivad ilmneda koolis, kooliga seotud sündmusel, õppekäigul, virtuaalkeskkonnas.

Koolis pöördub kiusamist kogev või seda pealt nägev õpilane esimese täiskasvanu poole (õpetaja või muu koolitöötaja).

- Kiusamisjuhtumist teavitamiseks tuleb Stuudiumi kaudu saata kiusamisjuhtumi teade kas klassijuhatajale või sotsiaalpedagoogile. Teates nimetada juhtumi andmed (kiusatava nimi, klass, millal juhtum aset leidis või kiusamise periood, arvatavad kiusajad).
- Klassijuhataja või sotsiaalpedagoog kogub vajadusel lisainfot ning selgitab kiusamise tuvastamise mudeli abil välja, kas tegemist on kiusamise, konflikti või agressiooniga. Teavituse saatjat informeeritakse, millena juhtumit käsitletakse.

3.2. Esmane tegutsemine kiusamisjuhtumi avamisel

- Kooliseseselt lepitakse kokku, kes juhib juhtumi lahendamist (tavaliselt on selleks klassijuhataja või tugispetsialist).
- Juhtumiga tegelev koolitöötaja teavitab osapoolte vanemaid kiusamisjuhtumi avamisest esimesel võimalusel Stuudiumi teel. Kui juhtumi lahendamist ei juhi klassijuhataja, siis ka tema.
- Esmases teavituses antakse vanemale info: mis juhtus, mida kool teeb, mida oodatakse kodult.
- Vajadusel teavitatakse juhtumist kõiki lapsega töötavaid täiskasvanuid.

3.3. Juhtumi lahendamine

- Juhtumi lahendaja korraldab koolis vestlused kiusamisjuhtumis osalenud lastega.
- Vestlused osapooltega toimuvad võimalusel samal päeval (sõltuvalt õpilaste tervislikust ja emotsionaalsest seisundist).
- Võimalusel räägitakse esmalt osapooltega eraldi. Lahendusplaani paika panemiseks, nt suhtluslepe koostamiseks, võib kohtuda osapooltega koos.
- Vajadusel korraldab kool vanematele koolis kohtumise.
- Vestluse tulemusel koostatakse suhtluslepe, mis sisaldab: mida kiusajad edaspidi teevad, kuidas nad käitumist muudavad, milline on oodatud suhtlus.
- Toimuvad regulaarsed vestlused edasiseks käitumise planeerimiseks kõigi osapooltega (nt kord nädalas), kus arutatakse kas kokkulepetest peeti kinni, mis on muutunud, mis on olnud keeruline, kas on vaja teha muudatusi. Vestlus võib toimuda osapooltega eraldi või koos.
- Jälgitakse olukorra muutust.
- Korraldatakse lõpuvestlus, mis aitab luua lõpetatuse tunde ning toimub siis, kui kiusamine on lõppenud. Kui on turvaline, toimub koos ning selle käigus kinnitatakse: saavutatud muutus ja edasised kokkulepped.
- Juhtumite lahendamisel ei ole fookuses süüdlase leidmine, vaid kiusamise ja vägivalla peatamine ning turvalisuse taastamine.

3.5. Töö klassiga

- Klassile antakse selge sõnum: kiusamine ei ole lubatud, seda teeb kas klassijuhataja, tugispetsialist või juhtkonna liige.
- Vajadusel saadetakse info kõikidele vanematele, et klassis esineb kiusamist ning sellega tegeletakse kooli ja kodu koostöös.
- Vajadusel viiakse klassis läbi toetavad tegevused: arutelud, suhtlemisoskuste tunnid, grupidünaamika parandamise tegevused.
- Vajadusel korraldatakse klassikoosolek, kus osalevad vanemad, klassijuhataja, tugispetsialist, vajadusel ka juhtkonna liige.

4. Vägivallajuhtumi käsitlemine

- Esimene juhtumit nägev täiskasvanu reageerib viivitamatult arvestades enda turvalisusega ning kaasab vajadusel teisi lähedal olevaid täiskasvanuid.
- Vajadusel teavitatakse päästeametit (112) ning korraldatakse esmaabi andmine.
- Juhtumi pealtnägijad suunab täiskasvanu esimesel võimalusel olukorrast eemale turvalisse keskkonda täiskasvanu hoole alla.
- Olukorrale esimesena reageerinud täiskasvanu eemaldub olukorrast pärast info edastamist teisele koolitöötajale ning osapooltega jätkab tegevusi teine täiskasvanu.
- Osapooltele antakse aega rahunemiseks eraldi ruumides ning pakutakse turvalist keskkonda täiskasvanu järelevalve all, vajadusel kaasatakse kooli tervishoiutöötaja.
- Osapoolte vanemaid teavitatakse juhtunust esimesel võimalusel telefoni teel. Lapsevanema või kooli ettepanekul otsustatakse, kas laps jätkab koolipäeva. Lapsel on võimalus vanemaga soovi korral telefonis vestelda.
- Kooli töötaja täidab vägivallajuhtumi akti.
- Kooli esindaja (vastavalt olukorrale kas klassijuhataja, tugispetsialist või juhtkonna liige) saadab vägivallajuhtumis osalenud lapse/laste vanematele juhtunu kohta ametliku teate, kus nimetatakse mis ja millal juhtus (sh kas kaasati politsei või kiirabi), mida kool teeb, mida oodatakse kodult.
- Vajadusel teavitatakse vägivallajuhtumist piirkonnapolitseid ja/või koolipidajat.
- Kui vägivallajuhtumi toimumine selgub hiljem, mitte koolis koha peal (nt kodus lapsega rääkides), siis teavitatakse sellest kooli esimesel võimalusel Stuudiumi kaudu.
- Omavaheline lepitamine toimub siis kui turvalisus on taastatud, kaasatakse tugispetsialistid.
- Vägivallajuhtumitele reageerimisel kasutab kool PGS-s toodud mõjutusmeetmeid. Mõjutusmeetmena võib kool korduvate vägivallajuhtumite puhul rakendada ajutist keeldu võtta osa õppekavavälisest tegevusest koolis või ajutist õppes osalemise keeldu.

5. Lapsevanema roll kiusamise ja vägivalla ennetamisel ning juhtumite lahendamisel

Lapsevanem on oluline partner koolile turvalise koolikeskkonna loomisel. Kiusamise ja vägivalla ennetamine ja lahendamine toimib kõige paremini **kooli ja kodu koostöös**. Vanema ja kooli tuge vajavad kõik juhtumid osalenud. Laps peab teadma, et vanem kuulab teda rahulikult, teeb koostööd kooliga vastavalt lahendusprotsessile, aitab koos lahendusi leida.

Lapsevanem:

- toetab kooli põhimõtet, et kiusamine ja vägivald ei ole lubatud;
- hoiab end kursis koolieluga ning koolist tuleva infoga;
- räägib lapsega regulaarselt koolielust ja suhetest;
- aitab kujundada lapse väärtusi (lugupidamine, hoolivus, vastutus), on tutvunud kooli kodukorra ja klassireeglitega;
- teeb koostööd kooliga ja ei lahenda olukorda iseseisvalt teiste laste või peredega;
- teab kelle poole ta saab koolis kiusamis- või vägivallajuhtumi puhul pöörduda (klassijuhataja, tugispetsialist);
- tutvub kooli sekkumisprotsessiga ning usaldab seda, vajadusel küsib selgitusi;
- õpetab lapsele empaatiat ja teistega arvestamist;
- arutab lapsega, mida teha, kui teda kiusatakse või ta näeb kiusamist;
- jälgib lapse käitumist ja enesetunnet.

Tähelepanu tuleb pöörata võimalikele ohumärkidele:

- muutused lapse meeleolus või käitumises;
- soovimatus kooli minna;
- õppeedukuse langus;
- katkised või kadunud asjad;
- seletamatud vigastused;
- sotsiaalne eemaldumine või ärevus.

Üksik märk ei pruugi tähendada kiusamist, kuid korduvad/püsivad muutused vajavad tähelepanu.

6. Lapsevanema tegutsemine kiusamise korral

Kui lapsevanem kahtlustab või saab teada kiusamisest:

1. Kuulab last rahulikult ja toetavalt.
2. Teavitab kooli Stuudiumi teel (klassijuhataja või sotsiaalpedagoog).
3. Teeb kooliga koostööd juhtumi lahendamisel.